

**ARBETSLIVS- OCH
JÄMSTÄLLDHETSUTSKOTTETS
UTLÅTANDE 2/2014 rd**

**Statsrådets framtidsredogörelse: Velfärd
genom hållbar tillväxt**

Till framtidsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 7 november 2013 statsrådets framtidsredogörelse: Velfärd genom hållbar tillväxt (SRR 7/2013 rd) till framtidsutskottet för beredning och bestämde samtidigt att de övriga fackutskotten kan lämna utlåtande till framtidsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Riitta Kirjavainen, statsrådets kansli
- konsultativ tjänsteman Ville Heinonen, undervisnings- och kulturministeriet
- konsultativ tjänsteman Martti Myllylä, arbets- och näringsministeriet
- direktör Liisa Hakala och överinspektör Hanna Onwen-Huma, social- och hälsovårdsministeriet

- projektforskare Leena Åkerblad, Östra Finlands universitet
- docent Vappu Sunnari, Uleåborgs universitet
- forskardoktor Tuija Koivunen, Tammerfors universitet
- professor Osmo Kivinen, Åbo universitet
- forskardoktor Hanna Kuusela, Finlands Akademi
- utredningschef Antti Kauhanen, Näringslivets Forskningsinstitut ETLA
- specialforskare Petri Böckerman, Löntagarnas forskningsinstitut
- forskarprofessor Jari Hakanen och äldre forskare Anu Järvensivu, Arbetshälsoinstitutet
- enhetsdirektör Juha Honkatukia, Statens ekonomiska forskningscentral
- direktör Paula Laine, Jubileumsfonden för Finlands självständighet (Sitra)
- kreativ direktör Saku Tuominen, 925 Design
- utvecklingschef Juha Antila, Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Allmänt

Redogörelsen Velfärd genom hållbar tillväxt fokuserar på nycklarna till hållbar tillväxt och den

tar sikte på att trygga velfärden fram till 2030. De viktigaste faktorerna för hållbar tillväxt är attraktiv miljö för företagen, arbete, lärande och entreprenörskap i ny kombination, bildning, gemenskap och delaktighet.

Sammantaget sett anser arbetslivs- och jämställdhetsutskottet att redogörelsen i det stora hela uppfyller sitt syfte väl. Den väcker debatt och kan tjäna som grund för strategisk planering över flera regeringsperioder. Redogörelsen innehåller en mycket fördomsfri analys av vad som behövs för att finländarna, den offentliga förvaltningen och företagen ska vara framgångsrika i framtiden och kunna skapa välfärd genom hållbar tillväxt. Följaktligen är det viktigt att också hålla ett öga på hur tillvägagångssätten i redogörelsen utfaller.

I detta utlåtande yttrar sig utskottet om strategierna inom sitt eget ansvarsområde. Utskottet går närmare in dels på arbetslivsfrågor, dels på vilken roll jämställdhetsfrågorna spelar för hållbar tillväxt och välfärd; ett tema som tyvärr getts mycket lite uppmärksamhet.

Att se tillväxt- och sysselsättningsmöjligheterna

I likhet med regeringen anser utskottet att en av de stora utmaningarna inför framtiden är om vi har kapacitet att bygga upp ekonomiskt välbstånd och påpekar att en av de viktigaste faktorerna är att skapa hög sysselsättning. Finland måste skapa förutsättningar och en modell för framgång utifrån sina egna styrkor och naturliga förutsättningar och sin förmåga att förnya sig. Utskottet håller med om bedömningen att digitaliseringen spelar en stor roll för både tillväxt och sysselsättning. Utskottets bedömning är dock att omvärldsfaktorerna framöver måste stärkas med en rad andra sysselsättningsdrivande tillväxtbranscher (till exempel matproduktion, bioteknik, bioekonomi, gruvindustri, miljöteknik (cleantech) och turism). Samtidigt måste vårt samhälle bli mer internationellt genom större arbetskraftsinvandring, fler utländska studerande och större internationell rörlighet bland finländarna för att vi ska stå oss i den globala konkurrensen.

Föränderligt arbetsliv

Arbetslivet kommer att förändras bland annat i takt med digitaliseringen, sägs det i redogörelsen. Utskottet håller med regeringen i bedöm-

ningarna om hur arbetsformer och arbetsinnehåll kommer att påverkas av den tekniska utvecklingen, när arbeten som kräver hög alternativt låg utbildning kommer att öka, medan andelen arbeten med medelhöga utbildningskrav minskar. Enligt vissa bedömningar kommer regelbundet heltidsarbete att spela en mindre roll. I framtiden kommer det att vara svårare att göra vattentäta skott mellan arbete, arbetslöshet, avlönat arbete, företagande och fritid. Arbetet förändras också kvalitativt sett. Arbetstempot skruvas upp. Det ger utslag i att kvinnor får uppskruvat arbetstempo, medan män får längre arbetsdagar. Vidare kommer färdigheter som uppfattas som feminina att få en mer framträdande roll i arbetslivet. Bland dem märks känslomässighet, estetiskt tänkande och större tolerans för uppsplittrat arbete, det vill säga simultankapacitet och förmåga att klara av avbrott.

Framtidens arbetslivskarriär är komplex och enskilda anställda har större frihet att planera sitt arbete, men samtidigt ökar ansvaret för att generera resultat. Samtidigt tillåter it-lösningar att arbetet och resultatmätningar inte är bundna till tid eller plats. Då blir det viktigare att bedöma resultaten än att mäta arbetstiden.

Dessa förändringar betyder i sin tur att vi måste tänka om när det gäller vår bild av arbetet, som utformats under den industriella eran, och de strukturer som den är uppbyggd på. Det behövs nya tänkesätt när arbetet finns på flera olika platser, inkomsterna kommer från flera olika arbeten, deltidsarbete ökar och entreprenörskap blir vanligare. Det behövs nytänkande om spelregler, anställningstrygghet och produktivitet i ett föränderligt arbetsliv. Dessutom behöver vi mer flexibla metoder för att kombinera arbete, lärande, företagande och annat liv. Lika viktigt är det att fundera över hur den enskilde kan stödjas med olika typer av samhällspolitiska åtgärder när arbetslivet omstruktureras och det finns risk för att arbetskraften polariseras kraftigare i dels de som väljer sitt arbete och förhandlar fram sina anställningsvillkor tack vare stark ställning på arbetsmarknaden, dels de som lever i osäkerhet om både anställningsvillkor och försörjning.

Välbefinnande i arbetslivet och meningsfullt arbete

De förändringar i arbetslivet som refereras ovan ställer nya krav på arbetshälsa och välbefinnande i arbetslivet. Det räcker inte med att konstatera vilka belastningsfaktorer det förekommer i arbetet. Dessutom behövs det en framgångs- och resursinriktad arbetskultur för att arbetslivet ska vara innovativt och produktivt, som det sägs i redogörelsen. De proaktiva företagen kan ses som föregångare i det hänseendet. De har förstått att ett meningsfullt och samtidigt produktivt arbete inte bara ger försörjning och en trygg arbetsmiljö. Det behövs också tillräckligt stora utmaningar, upplevelser av att ha lyckats, socialt stöd, gott ledarskap och ett arbetsklimat som tar vara på vars och ens styrkor. Utskottet understryker att social hållbarhet är en värdering som måste vägas in vid sidan av ekonomisk och ekologisk hållbarhet. I fortsättningen bör social hållbarhet få större uppmärksamhet samtidigt som man tar vara på och kartlägger befintliga exempel på god praxis inom fabriks- och kontorsarbete.

Utbildning och livslångt lärande

Framtidens arbetsliv kommer att ställa stora krav på utbildningspolitiken eftersom den relativa andelen tydligt avgränsade yrken minskar och kompetensbehoven i samhället förändras. Det räcker inte längre med att ta till sig kunskap. I stället kräver samhället övergripande hantering och kreativ tillämpning av kunskap, förmåga till kritisk bedömning, förhandlings- och samarbetsförmåga, emotionell, etisk och social kompetens och tekniska färdigheter som behövs i informationssamhället. Dessa kompetensområden får allt större relevans när Finland måste konkurrera med andra industriländer om kompetenskrävande och produktiva arbetstillfällen med stor betydelse för konkurrenskraften och om lokaliseringen av de strategiskt viktigaste funktionerna för så kallade värdenätverk.

Vår förskola och vår skola bör också i framtiden kunna ge barn och unga färdigheter som de behöver för att klara sig i samhället och arbetslivet. Vi behöver undervisningsmetoder som mo-

tiverar eleverna att söka och upptäcka information. Samtidigt bör man komma ihåg att det finns individuella skillnader i lärande och inläring och att de måste beaktas för att garantera likvärdiga inlärningsresultat. De genuskodade strukturerna och mekanismerna i skolsystemen måste identifieras och slopas. Samtidigt måste barn och unga få adekvat stöd i övergången mellan olika stadier. Det gäller dock att inte glömma bort att vuxna har ett behov av rådgivning och vuxenutbildning. I en omvärld med livslångt lärande och komplext arbetsliv måste också vuxna förnya sig i större omfattning och förbättra sin yrkeskompetens under sin yrkesverksamma tid.

Jämställdhet mellan kvinnor och män

Framtidsredogörelsen har utarbetats könsneutralt och den går nästan inte alls in på jämställdhetsfrågor, påpekar utskottet. Det är ett beklagligt angreppssätt, eftersom skenbar könsneutralitet kan vara till fördel för det ena könets behov eller åsidosätta dem i vissa situationer där premisserna är könskodade redan från första början.

Utskottet påpekar att kvinnors och mäns arbetsliv fortfarande ser helt olika ut. Vår arbetsmarknad är mycket tydligt uppdelad i kvinnliga och manliga områden och samma lön för likvärdigt arbete är än så länge bara ett mål. Vidare är skiljelinjerna i utbildnings- och yrkesvalsfrågorna fortfarande könsbestämda. Arbetslivet och dess utformning, karriärutveckling, belastningsfaktorer i arbetet, problem som försämrar arbetshälsan ser olika ut i ett kvinnligt och ett manligt perspektiv. Skiljelinjer är också jobbsvinnet inom mansdominerade branscher, den stora andelen tidsbegränsade anställningar bland kvinnor och sämre situation på arbetsmarknaden för unga kvinnor. Dessutom drabbas kvinnor oftare av våld i arbetslivet än män.

Följaktligen anser utskottet att jämställdhetsaspektens roll skulle ha varit ett genomgående tema i redogörelsen. Ett sådant angreppssätt hade legat i linje med de slutsatser som har lagts fram för Finland på grundval av CEDAW-konventionen om avskaffande av all slags diskrimi-

nering av kvinnor. Där rekommenderas ett gendersensitivt språk i den offentliga debatten.

En integrering av genusperspektivet är ett projekt med stor relevans för jämställdheten i arbetslivet, personalens välbefinnande och möjligheterna att utnyttja resurser och kompetens på bred front. För att de könsbaserade skilljelinjerna i studier och arbetsliv ska kunna raseras måste attityderna bearbetas i förskolan, skolan, utbildningen i övrigt och i arbetslivet. A och O är också att arbete och familj kan kombineras och att föräldrarna delar jämnare på familjeledigheten.

Grunden för vår välfärd och för ett hållbart arbetsliv är dels större jämställdhet, dels omfattande deltagande på arbetsmarknaden av både kvinnor och män, menar utskottet. För ett hållbart arbetsliv räcker det inte som mål att bara eftersträva jämställdhet för kvinnor. Också jämställdhet för män måste ingå i målet. Större jämställdhet för både kvinnor och män i arbetslivet innebär att kompetenser och andra mänskliga resurser utnyttjas bättre. Därför måste åtgärderna för att skapa hållbar tillväxt ta hänsyn till jämställdhetsaspekterna.

Gemenskap och särbehandling

Framtidsredogörelsen understryker att bildning, gemenskap och delaktighet är grunden för hållbar tillväxt och välfärd. Detsamma gäller särbehandling och diskriminering. Utskottet håller med regeringen och påpekar att särbehandling och diskriminering är ett allvarligt hot mot stabiliteten och välfärden i vårt samhälle. Vidare håller utskottet med om att marginaliseringen av unga, den ökande ojämlikheten bland barn och barnfamiljer samt marginalisering som går i arv ger särskild anledning till oro.

Förebyggande insatser och adekvata resurser för arbetet spelar en avgörande roll när man vill få bukt med marginaliseringen. I synnerhet elev-

vården och elevhandledningen i grundskolan spelar en stor roll för att varje barn och ung person ska kunna garanteras likvärdiga villkor. Iakttagelserna om sämre inlärningsresultat överlag och de regionala skillnaderna tyder på en större segregering i samhället. Problemet ökar framför allt i områden med social ojämlikhet och utsatthet. Vi bör bli mer uppmärksamma på förhållandena i skolor i pendlingsområden med hög arbetslöshet, lägre utbildningsnivå och invandratät invånarstruktur.

Den offentliga sektorns roll

Redogörelsen lyfter fram en del synpunkter på den offentliga sektorns betydelse för att testa nya arbetsmetoder och sprida exempel på god praxis. Utskottet välkomnar regeringens synpunkter på behovet av odogmatiska försök, men understryker att försöken inte kan ersätta planering eller brett upplagd beredning eller inskränka den offentliga sektorns möjligheter att utnyttja vetenskapligt dokumenterad information som beslutsunderlag.

Utskottet håller med regeringen om att förutsättningarna inom den offentliga sektorn måste backa upp snabbhet, öppenhet och innovationsförmåga. Den offentliga sektorn kan själv bäst påverka effektivitet, produktivitet, innehåll och metoder i arbetet, om den får adekvata resurser och satsar på att stärka sin kompetens. Avbyråkratisering och utläggning får inte riskera handlingsförmågan i förvaltningen, förutsebarheten i verksamheten eller rättssäkerhet och jämlikhet för medborgarna.

Ställningstagande

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anför

att framtidsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors den 26 mars 2014

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Tarja Filatov /sd
vordf. Anne-Mari Virolainen /saml
medl. Sanni Grahn-Laasonen /saml
Satu Haapanen /gröna (delvis)
Anna Kontula /vänst
Jari Lindström /saf
Eeva-Maria Maijala /cent

Lea Mäkipää /saf
Elisabeth Naucclér /sv
Kristiina Salonen /sd
Arto Satonen /saml
Mikko Savola /cent
Eero Suutari /saml
Maria Tolppanen /saf.

Sekreterare var

utskottsråd Anna Sorto.